

УДК 368.5(477)

*Олена Панченко, Анна Шоломій***РОЗВИТОК АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ***Елена Панченко, Анна Шоломий***РАЗВИТИЕ АГРОСТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ***Olena Panchenko, Anna Sholomii***THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL INSURANCE IN UKRAINE:
PROBLEMS AND PROSPECTS**

Розкрито необхідність розвитку агрострахування з державним субсидуванням страхових премій для зменшення навантаження на вітчизняних суб'єктів сільськогосподарського бізнесу, досліджено загальний рівень розвитку страхування сільськогосподарських ризиків на сучасному етапі та визначено основні причини небажання сільгоспідприємств укладати страхові договори по забезпеченню своїх посівних площ та майбутнього врожаю від можливих ризиків. Крім цього, проаналізовано досвід зарубіжних країн на основі трьох основних систем агрострахування, які використовуються у світовій практиці та виокремлено найбільш доцільний варіант для впровадження на українському страховому ринку, а також визначені завдання, які необхідно виконати для подолання тривалого застою в агростраховій сфері.

Ключові слова: агрострахування; державне субсидування; агрострахові ризики; Агростраховий пул; актуарії.

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 5.

Раскрыта необходимость развития агрострахования с государственным субсидированием страховых премий для уменьшения нагрузки на отечественных субъектов сельскохозяйственного бизнеса, исследован общий уровень развития страхования сельскохозяйственных рисков на современном этапе и определены основные причины нежелания сельхозпредприятий заключать страховые договоры по обеспечению безопасности своих посевных площадей и будущего урожая от возможных рисков. Кроме этого, проанализирован опыт зарубежных стран на основе трех основных систем агрострахования, которые используются в мировой практике и выделен наиболее целесообразный вариант для внедрения на украинском страховом рынке, а также определены задачи, которые необходимо выполнить для преодоления длительного застоя в агростраховой сфере.

Ключевые слова: агрострахование; государственное субсидирование; агростраховые риски; Агростраховой пул; актуарии.

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 5.

The article reveals the necessity of agri-insurance development with government subsidies of insurance premiums to ease the burden on local entities of the agricultural business, explores the overall level of agri-insurance risks development at the present stage and identifies the main reasons of the agricultural enterprise reluctance to conclude agri-insurance contracts for ensuring the safety of their acreage and the future crop from potential risks. In addition, it analyses the experience of foreign countries on the basis of 3 main systems of agricultural insurance that are used in world practice and selected the most appropriate option among them for implementation in the Ukrainian insurance market, also presented a number of tasks, that must be done to overcome the prolonged stagnation in agri-insurance area.

Key words: agricultural insurance; government subsidies; agricultural risks; Agricultural Insurance Pool; actuaries.

Fig.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 5.

JEL Classification: G22; Q1

Постановка проблеми. Сучасний розвиток агропромислового комплексу України характеризується поступовим зростанням обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та утриманням лідируючих позицій за поставками соняшникової олії, зерна, кукурудзи та ріпаку на міжнародному ринку, що здійснює позитивний вплив на національну економіку.

Проте існуючий вітчизняний агропотенціал використовується не повною мірою. Передусім це пов'язано з відсутністю належної фінансової підтримки сільського господарства, не вигідними умовами кредитування сільгоспідприємств, а також відсутністю державного субсидування та інвестування аграрного сектору.

Крім цього, існують чинники непереборної сили, які не залежать від сільськогосподарських підприємств і часто призводять до повної зупинки їхньої діяльності через неможливість знайти достатньо коштів на відновлення своєї роботи. Це несприятливі погодні умови та стихійні лиха, які можуть повністю знищити всі посіви, тим самим не даючи сільськогосподарським підприємствам можливості отримати прибуток від своєї діяльності.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Для великих суб'єктів сільськогосподарського бізнесу непередбачувані надзвичайні події супроводжуються збитками, а для середніх і малих сільськогосподарських підприємств вони загрожують навіть припиненням діяльності, тим самим погіршуючи показники функціонування вітчизняного агропромислового комплексу загалом.

Вирішити існуючу проблему дозволяє організація страхового захисту сільськогосподарських підприємств, що забезпечить їх від можливого ризику втрати посівів, врожаю, а значить і своїх доходів. Такий підхід використовується в розвинених країнах і має позитивний вплив на їх економічний розвиток. Але більшість вітчизняних суб'єктів сільськогосподарського бізнесу вважають, що краще відмовитись від страхування ризиків, які супроводжують їхню діяльність і самостійно компенсувати збитки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання необхідності активного використання страхування в сучасному сільськогосподарському секторі є актуальним і своєчасним, тому багато науковців висвітлюють його у своїх працях. Так, наприклад, В. Колесник та Р. Тиха у своїх статтях доводять переваги агрострахування як основного інструменту управління ризиками вирощування сільськогосподарських культур; Н. Добіжа досліджує стан сільськогосподарського страхування в Україні; М. Александрова вивчає систему страхування сільськогосподарських культур в Україні; Н. Рубцова приводить аналіз роботи вітчизняних агрострахових компаній на ринку страхування України та ін. Однак є ще багато дискусійних і невирішених питань у агростраховій сфері України, які потребують поглибленого вивчення та аналізу, а також розробки системи заходів, спрямованих на покращення страхового захисту суб'єктів сільськогосподарського бізнесу.

Мета статті. Головною метою статті є виявлення існуючих проблем на ринку сільськогосподарського страхування України та розробка рекомендацій щодо вдосконалення механізму страхового захисту сільськогосподарських підприємств на основі світового досвіду.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство є одним із найважливіших секторів вітчизняної економіки. Крім власного споживання та постачання сировини для промисловості, продукція сільського господарства експортується, що значно підвищує експортний потенціал країни. Частка сільськогосподарської продукції у ВВП України щороку зростає і в 2015 році цей показник досяг 11,6 % (таблиця) [4]. До того ж саме в сільському господарстві нині працює п'ята частина населення країни.

Таблиця

Частка продукції сільського господарства у ВВП України

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
ВВП України, млн грн	1 316 600	1 408 889	1 454 931	1 566 728	1 979 458
Продукція сільського господарства, млн грн	107 065	109 227	128 501	156 385	229 655
Частка сільського господарства у ВВП, %	8,1	7,8	8,8	10,0	11,6

Проте маючи сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства, стан цієї галузі знаходиться на досить низькому рівні, оскільки не використовується навіть половина існуючого потенціалу. Така ситуація в сільському господарстві є наслідком відсутності реальної підтримки вітчизняних аграрних підприємств з боку держави, нестачі інвестицій у розвиток сільського господарства, невикористання нових високотехнологічних засобів у процесі функціонування підприємств галузі та неврахування досвіду розвинених країн світу при вирішенні існуючих проблем.

Але навіть наявні можливості суб'єктів сільськогосподарського бізнесу неповністю використовуються, через що втрачається значна частина їхнього прибутку. Наприклад,

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

практично не здійснюється страхування сільськогосподарської продукції від непередбачуваних втрат у результаті несприятливих погодних умов та стихійних лих, які, на відміну від багатьох інших ризиків, є менш прогнозованими та майже неконтрольованими. Виникнення будь-якого з цих ризиків призводить до втрати фінансових ресурсів агрогосподарств, зрвання угод з вітчизняними чи іноземними партнерами, а також до банкрутства сільськогосподарських підприємств та припинення своєї діяльності через нестачу коштів для відшкодування збитків і відновлення посівів наступного року.

Усвідомлюючи важливість страхування для суб'єктів сільськогосподарського бізнесу, на державному рівні було прийнято рішення про сприяння його розвитку. Так, у 2005 р. в Україні вперше з держбюджету було виділено кошти на субсидування страхових премій по страхуванню сільськогосподарської продукції. Але цей проект, досягнувши найбільшого рівня, коли в 2008 р. було застраховано 8 % посівних площ, проіснував тільки до 2009 р. У 2012 р. був прийнятий Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», згідно з яким держава бере на себе частину витрат аграріїв по виплаті страхових премій [6]. Але цей Закон так і не був реалізований на практиці, і у Державному бюджеті на 2017 р. також не передбачено коштів на субсидування страхових премій у галузі агрострахування.

Однак у випадку виникнення надзвичайної ситуації у процесі діяльності сільськогосподарських підприємств держава повинна знаходити кошти на ліквідацію наслідків завданих збитків. Тому кращим варіантом є заздалегідь сплановане внесення частини коштів як страхових премій та створення умов, які б стимулювали сільськогосподарські підприємства користуватися послугами страхових компаній.

Єдиним проектом, який контролюється його виконавцями, є Проект ІФС «Розвиток агрострахування в Україні», запроваджений у 2007 р. Він фінансується за рахунок Канадського агентства міжнародного розвитку та спрямований на виконання таких завдань:

- підтримка у формуванні та функціонуванні Агрострахового пулу, який був створений у листопаді 2012 р.;
- підвищення рівня інформованості національних аграріїв щодо агрострахових програм за допомогою проведення конференцій, здійснення публікацій у ЗМІ та ін.;
- налагодження співпраці страхових компаній, що займаються агрострахуванням, з банками для спрощення процедури кредитування аграріїв;
- вдосконалення агрострахового законодавства;
- сприяння створенню централізованої бази даних. У 2014 р. планувалось створення онлайн-платформи з обліку договорів агрострахування, що значно спростить контроль Агрострахового пулу за прозорістю ведення агростраховими компаніями своєї діяльності [2].

На сучасному етапі площі застрахованих посівів варіюють у межах 6–7 % [5], у той час як у розвинених країнах Європи та Америки ця позначка наближується до 60–80 %. Крім того, останніми роками спостерігається скорочення застрахованих площ (рис. 1) [2].

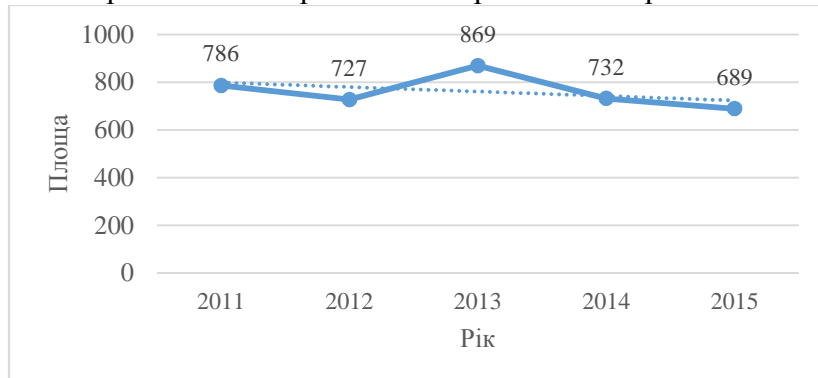

Рис. 1. Динаміка застрахованої площі посівів, тис. га

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Коливання застрахованої площі посівів пов'язано, передусім, з діями держави щодо субсидування страхових премій. Так, затвердження Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» у 2012 р. спричинило зростання застрахованої площі посівів більш ніж на 100 тис. га, але цей Закон так і не врахував усіх вимог суб'єктів сільськогосподарського бізнесу, тому з 2013 р. спостерігається поступове зменшення інтересу до страхового захисту.

Узагалі, підтримка державою сільськогосподарських підприємств має дуже важливе значення, що і демонструє динаміка зібраних страхових премій за період 2005–2015 рр. (рис. 2).

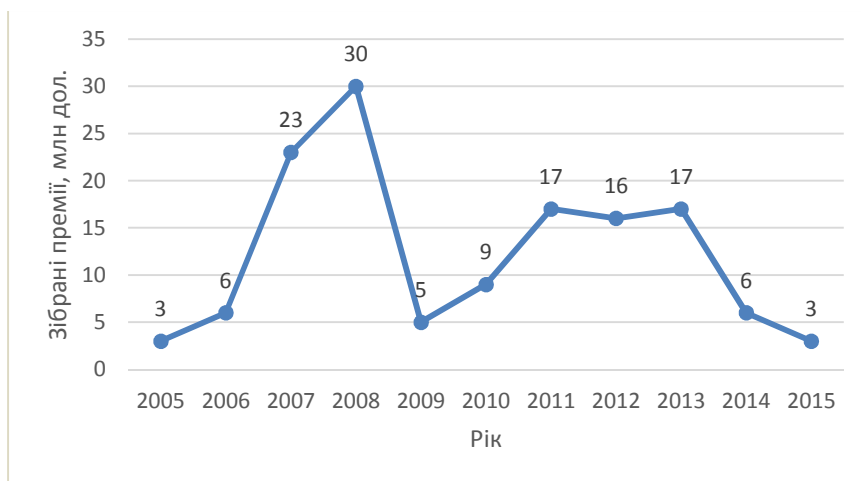

Рис. 2. Динаміка зібраних премій страховими компаніями, млн дол.

Стрімке збільшення обсягів зібраних премій спостерігається в 2008 р., тобто в період, коли була введена державна субсидія на агрострахування, а у 2009 р. відмінили державне субсидування і страховики зібрали у 6 разів менше премій, ніж у попередньому році. У 2011 р. та 2013 р. спостерігається зростання обсягів зібраних премій, оскільки саме в ці роки з боку держави найбільше уваги приділялось формуванню механізму страхового захисту сільськогосподарських підприємств, але законодавча база так і не була сформована до кінця, тому інтерес до страхування поступово знижується.

Основними проблемами у сфері сільськогосподарського страхування є такі:

- Агростраховий пул не виконує функції центральної керуючої ланки всіх страхових компаній, що мають ліцензію займатися агрострахуванням. Із 47 страхових компаній, яким було надано ліцензію, у складі Агрострахового пулу знаходиться лише 4 страховика, причому не найперших за результатами зібраних премій [3];

- тарифні ставки на агрострахові послуги актуарно незбалансовані та некоректно відображають вартість можливих збитків у майбутньому, оскільки відсутня централізована статистична інформація про застраховані посівні площі та суми зібраних страхових премій. Більше $\frac{2}{3}$ страхових компаній у сфері агрострахування не надають даних про свою діяльність, що негативно впливає на роботу актуаріїв, до основних завдань яких належать розрахунки цін на страхові послуги на основі показників урожайності, статистичних показників щодо природних умов та їх впливу на врожай [7];

- із 47 страхових компаній, що мають ліцензію на здійснення агрострахування, реально працюють лише 10 [3];

- не використовується, як у розвинених країнах, мультиризикове страхування врожаю протягом усього циклу вирощування продукції сільського господарства;

- страхові компанії замість того, щоб формувати страхові відносини на постійній основі з визначеним колом клієнтів, спрямовують свої зусилля на пошук нових сільськогосподарських підприємств і, збільшуючи вартість страхових послуг, втрачають старих клієнтів;

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

– відсутність механізму забезпечення гарантій з боку держави щодо розподілу суми страхових премій між сільськогосподарськими підприємствами та державою для стимулювання розвитку страхування в агропромисловій сфері;

– нерозвинене страхове посередництво – відсутні страхові брокери, які є захисниками інтересів страхувальників та полегшують процес прийняття рішення про вибір страхової компанії та страхових послуг, що є найбільш вигідними для сільськогосподарських підприємств.

Але основна проблема, без вирішення якої розв'язання інших проблем немає сенсу, – це недовіра аграріїв до страхових компаній. Насамперед це пов'язано з відсутністю прикладів реальної дії агрострахових програм, які пропонують страхові компанії. Багато сільськогосподарських підприємств, які вже стикалися з проблемою відшкодування завданих збитків, більш не хочуть мати справу зі страховими компаніями, адже вони знаходять багато причин, щоб ці кошти не виплачувати або затягують виплати в часі [1]. Це підтверджує динаміка скорочення кількості договорів зі страховими компаніями останнім часом, яка зображена на рис. 3. За період з 2011 до 2015 рр. кількість підписаних договорів скоротилася більш ніж у 2,5 рази [2]. Разом з тим ціни на агрострахові послуги постійно зростали і вважаються занадто високими, особливо за існуючих умов їх надання.

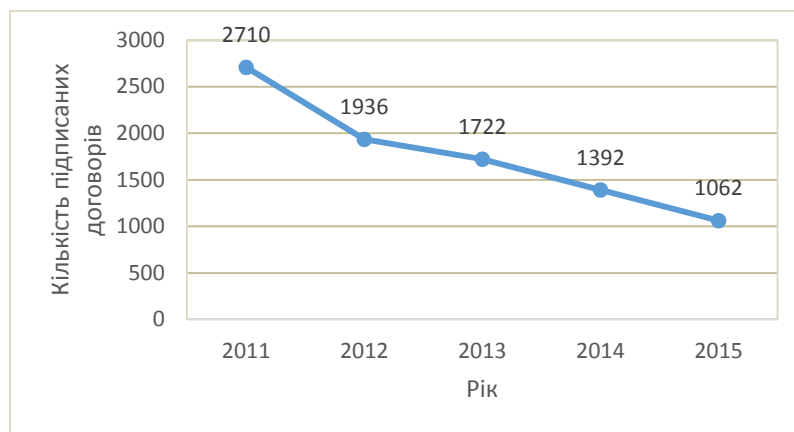

Рис. 3. Динаміка підписаних договорів по сільськогосподарському страхуванню

Розглядаючи 2015 андерайтинговий рік і половину (зимовий період) 2016 р., можна зробити висновки, що за 2015 р. було підписано 1062 договори на суму 3969 млн грн, а середня ставка премії становила 2 %. Аграрії страхували переважно озиму пшеницю (58,1 %), озимий ріпак (12,5 %), кукурудзу (8,6 %), сою (6,7 %), соняшник (6,3 %), озиме жито (0,2 %) та ін.

У зимовий період 2016 р. було підписано 309 договорів на суму 895,4 млн грн. Середня ставка страхової премії зросла до 4,1 %. Страхувалися такі культури, як озима пшениця (91,9 %), озимий ріпак (5,8 %), озимий ячмінь (2,0 %) та озиме жито (0,3 %).

Це свідчить про те, що убезпечувались переважно сільськогосподарські культури, що йдуть на експорт, тобто власники посівних площ яких мають достатньо коштів для страхування свого майбутнього врожаю та найбільш збиткова згідно зі статистичними даними культура – озиме жито.

Страхові виплати у 2015 р. становили 10 млн грн, найбільша частина яких припала на договори страхування озимої пшениці від повної загибелі на період перезимівлі. Цей продукт страхування є найпопулярнішим, адже відшкодування по ньому в разі ушкодження посівів є найбільш вірогідними [2].

Така ситуація у сфері сільськогосподарського страхування призводить до постійного скорочення як посівних площ, так і кількості договорів страхування.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Отже, основними причинами низького рівня розвитку сільськогосподарського страхування та небажання агропромислових підприємств забезпечувати свою діяльність через страхові компанії є такі:

– *страхові послуги в сільськогосподарській сфері є непрозорими та складними у використанні*. Працівники сільськогосподарських підприємств як страхувальники не мають спеціальних знань у страховій сфері, а неоднозначне трактування умов договорів страхування може призвести до непорозумінь і відмови в подальшій співпраці зі страховими компаніями;

– *страхові компанії, розробляючи страхові послуги, не завжди враховують індивідуальний підхід до сільськогосподарських підприємств* щодо переліку ризиків і конкретних умов договору, а свої зусилля тільки спрямовують на збільшення обсягів зібраних страхових премій;

– *вартість страхових послуг у сільськогосподарській сфері є дуже високою* для більшої частини підприємств, оскільки витрати на вирощування сільськогосподарських культур та вартість кредитних ресурсів постійно збільшуються.

Існуючу ситуацію можна виправити та всі проблеми у сфері сільськогосподарського страхування можна вирішити за рахунок удосконалення механізму управління страховим захистом сільськогосподарських ризиків і наданням державної підтримки у процесі забезпечення суб'єктів сільськогосподарського бізнесу.

Наприклад, у США з 1980 р. діє закон про державну підтримку страхування фермерів. Проте поки держава не зняла частину фінансового навантаження із сільськогосподарських виробників, страхування сільськогосподарських ризиків не розвивалось, хоча було запроваджено в США ще в 1937 р. Така ситуація спостерігається і в Україні, оскільки страхування є надто дорогим для сільськогосподарських підприємств.

Федеральну програму страхування врожаю, яка діє в США, багато інших країн беруть як приклад для наслідування та формування власної системи агрострахування з державною підтримкою, тому необхідно більш детально розглянути її умови.

Основними положеннями, на яких базується Федеральна програма, є такі:

1) кожний штат США, або агентство, що підконтрольне штату, надає субсидію своїм фермерським господарствам на сплату страхових премій страховим компаніям, обраним фермерами, у розмірі від 38 до 67 % залежно від умов страхування;

2) держава бере на себе адміністративні та операційні витрати страхових компаній на ведення справ зі страхування сільськогосподарських виробників;

3) додаткові пільги надаються тим суб'єктам сільськогосподарського бізнесу, які постійно забезпечують свої посівні площі;

4) програми страхування врожаю спрощені таким чином, щоб фермери могли самі зрозуміти переваги та недоліки тієї чи іншої програми та страхової компанії;

5) держава надає більші пільги тим агрогосподарствам, які замовляють мультиризикове страхування врожаю, тобто страхування на весь цикл його вирощування.

6) впроваджуються постійні тренінги для страхових агентів, які працюють у сфері агрострахування [8].

Крім цього, у США існує контролюючий центр – Агентство по управлінню ризиками, що здійснює управління агрострахуванням згідно з політикою держави (знаходиться при Міністерстві сільського господарства США).

В Україні теоретичним аналогом цього органу є Агростраховий пул, проте він працює не на розвиток агрострахування, а на збагачення 4 компаній, що входять до його складу.

Загалом, можна виокремити три основні системи агрострахового захисту, що використовуються у зарубіжних країнах.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

1. Система катастрофічного покриття передбачає створення державою так званого фонду катастроф, який перестраховується на світових ринках. Ця система діє у Мексиці, Індії, Німеччині.

2. Система державного адміністрування агрострахових програм полягає у створенні спеціального органу, що формує політику агрострахування у країні загалом, створює законодавче забезпечення та координує страхові компанії, які працюють у агростраховій сфері. Ця система характерна для США.

3. Система кооперації держави та страхових компаній полягає у тому, що держава на загальному рівні визначає політику агрострахування, а страхові компанії на місцях, заручившись державною підтримкою, сприяють реалізації програм агрострахування на найбільш вигідних для аграріїв умовах. Ця система запроваджена у більшості країн світу (Туреччині, Іспанії, Португалії, Ізраїлі, Канаді та ін.).

Крім основних вищенаведених систем, існує і такий варіант, як створення державної страхової компанії, що реалізовує агрострахові послуги. Ця система діє у Греції, Білорусі, на Кіпрі. Однак практика її впровадження у цих країнах є неефективною.

В умовах постійного дефіциту коштів у держбюджеті нашої країни та необхідності швидкого перезавантаження системи агрострахування в Україні найбільш доцільним буде впровадження системи, яка передбачає кооперацію страхових компаній та держави, адже тоді адміністративні витрати на агрострахування (ведення бази даних, навчання спеціалістів, проведення актуарних розрахунків та ін.) розподіляються між обома сторонами.

Висновки і пропозиції. Таким чином, для вирішення проблем у сфері страхування ризиків сільськогосподарських підприємств необхідно повністю перезавантажити всю систему – від визначення чітких правил і пунктів у законодавстві до створення нового регулюючого центру з агрострахування, тому необхідно:

1) на етапі формування системи страхового захисту сільськогосподарських підприємств рекомендується використовувати як добровільні, так і обов'язкові види страхування, але до страхових програм повинні встановлюватись вимоги щодо однозначного та спрощеного трактування умов страхового захисту;

2) запровадити субсидування страхових премій державою та на практиці реалізувати Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», тим самим зменшити фінансове навантаження на суб'єктів сільськогосподарського бізнесу;

3) страховим компаніям необхідно зробити акцент на співпраці з постійним колом клієнтів, надаючи їм пільги та виконуючі свої зобов'язання, тим самим закріпивши довіру аграріїв до себе та створюючи умови для залучення нових клієнтів;

4) переглянути повністю діяльність Агрострахового пулу, його функції, склад, особливості співпраці з державою, а не тільки змінити його керівництво;

5) надавати ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарських ризиків тільки членам Агрострахового пулу;

6) створити електронну базу даних по страхуванню сільськогосподарських ризиків на рівні Агрострахового пулу та зобов'язати всі страхові компанії, які мають ліцензії, надавати в повному обсязі інформацію про їхню страхову діяльність (обсяги застрахованих посівних площ, кількість підписаних договорів страхування, інформацію про урожайність та ін.);

7) сприяти розвитку страхового посередництва, перш за все – інституту страхових брокерів, які виступають захисниками страхувальників і полегшують вибір страхових компаній для організації страхового захисту та допомагають зрозуміти переваги та недоліки тієї чи іншої програми страхування, а також забезпечують формування партнерських відносин між страховими компаніями та сільгоспвиробниками.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Отже, агростраховий ринок має помітну тенденцію до скорочення, що має відображення у зменшенні показників його діяльності (кількості підписаних договорів, зібраних страхових премій, обсягів застрахованих посівних площ). Нерозвиненість агрострахування через недосконалий його механізм та відсутність державної підтримки тільки ускладнює економічну ситуацію у країні. Досвід зарубіжних країн показує, що будь-яку проблему можна вирішити, заручившись підтримкою з боку держави. Це саме твердження має підтвердження на практиці і в Україні – половину від усіх зібраних з ринку премій становлять премії від страхування, пов'язаного з програмами фінансування сільгоспвиробників. Тому на сучасному етапі вітчизняні сільськогосподарські підприємства потребують практичної реалізації державного субсидування страхових премій, але для цього треба переглянути всю систему агрострахування та створити абсолютно новий центр управління страхуванням сільськогосподарських ризиків.

Список використаних джерел

1. Добіжа Н. В. Сучасний стан та проблеми агрострахування в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Добіжа // Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2256>.
2. Офіційний сайт IFC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ifc.org/ukraine/ag-ins.
3. Офіційний сайт Аграрного страхового пулу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaip.com.ua/2016/rinok-agrostrakhuvannya-ukra%D1%97ni-v-2016-and>.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua>.
5. Панченко О. І. Державна підтримка страхування ризиків сільськогосподарських підприємств як основа забезпечення їх стабільного розвитку / О. І. Панченко, Г. А. Рогова // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки» : збірник. – 2012. – № 1 (56). – С. 260–266.
6. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою [Електронний ресурс] : Закон України від 9 лютого 2012 року № 4391-VI. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.
7. Рубцова Н. М. Сучасний стан та перспективи розвитку діючої системи агрострахування в Україні / Н. М. Рубцова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 4. – С. 237–240.
8. Федеральна програма страхування врожаю США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rma.usda.gov/regs/authorizing/FCI%20Act%20Compilation%202014.pdf>.

References

1. Dobizha, N.V. (2013). Suchasnyi stan ta problemy ahrostrakhuvannya v Ukraini [Current state and problems of agricultural insurance in Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, no. 8. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2256> (in Ukrainian).
2. *Ofitsiynyi sait IFC [Site of IFC]*. Retrieved from www.ifc.org/ukraine/ag-ins.
3. *Ofitsiynyi sait Ahrarnoho strakhovoho pulu [Site of Agricultural Insurance Pool]*. Retrieved from <http://uaip.com.ua/2016/rinok-agrostrakhuvannya-ukra%D1%97ni-v-2016-and>.
4. *Ofitsiynyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Site of Ministry of Finance of Ukraine]*. Retrieved from <http://minfin.com.ua>.
5. Panchenko, O.I. (2012). Derzhavna pidtrymka strakhuvannya ryzykiv silskohospodarskykh pidpriemstv yak osnova zabezpechenniyakh stabilnoho rozvytku [State support of agricultural enterprises risks insurance as a basis for ensuring its sustainable development]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriiia «Ekonomiczni nauky» – Visnyk of Chernihiv State University of Technology. Series „Economics”*, no. 1 (56), pp. 260–266 (in Ukrainian).
6. *Pro osoblyvosti strakhuvannya silskohospodarskoi produktsii z derzhavnoiu pidtrymkoiu: Zakon Ukrainy vid 9 liutoho 2012 roku № 4391-VI [About peculiarities of agricultural products insurance with state support: The law of Ukraine on February 9, 2012 № 4391-VI]*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

7. Rubtsova, N.M. (2014). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku diiuchoi systemy ahrostrakhuvannia v Ukraini [Current state and development prospects of the current agricultural insurance system in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Digest of scientific works of Tavria State Agrotechnological University (economic sciences)*, no. 4, pp. 237–240 (in Ukrainian).

8. *Federalna prohrama strakhuvannia vrozhaiu SShA [USA Federal Insurance Crop Act]*. Retrieved from <http://www.rma.usda.gov/regs/authorizing/FCI%20Act%20Compilation%202014.pdf>.

Панченко Олена Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Панченко Елена Ивановна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Panchenko Olena – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: pan68@ukr.net

Шоломій Анна Володимирівна – студентка, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Шоломій Анна Владимировна – студентка, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Sholomii Anna – student, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).